

”Finns fyndet inte i Artportalen så finns det inte.”

Många fågelskådare och andra naturintresserade använder Artportalen för att hålla reda på sina observationer eller utbyta information med andra. Men Artportalen och de uppgifter som finns där är också avgörande för flera myndigheter i deras arbete.

TEXT Jonas Grahn, länsstyrelsen Västerbotten, Helena Lager, länsstyrelsen Kalmar, Peter Nilsson, länsstyrelsen Västernorrland och Per Flodin, länsstyrelsen Södermanland.

När någon vill göra en exploatering eller något annat som kan skada naturmiljön så finns det regler om att det behövs ett tillstånd, eller att man åtminstone måste anmäla vad man vill göra. Beroende på vad det gäller så kan sådana tillstånd provas av till

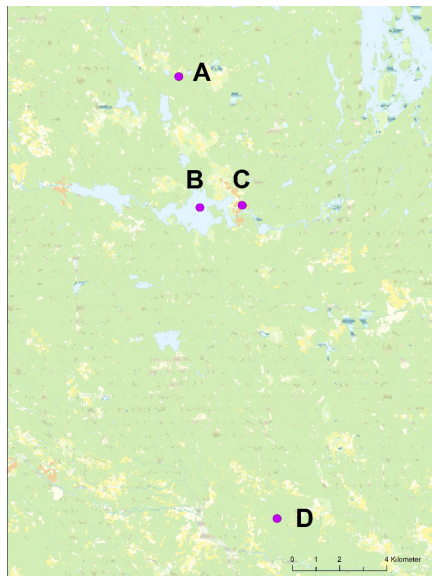
exempel kommunen, länsstyrelsen eller Skogsstyrelsen. Den aktuella myndigheten utreder då om det är tillåtet enligt gällande lagstiftning att göra det som den som söker vill. Det kan vara allt från enkla kontroller på ren rutin till mycket komplicerade provningar för stora projekt. Jämför till exempel en avverkningsanmälan med att bygga en helt ny järnväg.

En av de saker som man oftast måste kontrollera är om det finns några kända naturvärden som berörs. Här är rapporterna på Artportalen helt avgörande! Kommuner och myndigheter som länsstyrelserna och Skogsstyrelsen använder dagligen Artportalen för att se om det finns fynd av arter som har betydelse för deras bedömningar. Finns det hotade arter i området eller arter som visar på höga naturvärden har det betydelse för hur ärendet hanteras, och i många fall i slutändan om eller hur det sker exploatering. Finns inga rapporter så finns det heller ingenting att ta hänsyn till vid handläggningen av ärendet.

Vanliga fall kan vara när någon vill bygga ett vindkraftverk, dra en kraftledning eller bygga en väg. Det kan också handla om master, bryggor och nedgrävning av ledningar.

SÅ HÄR KAN det gå till när en rapport på Artportalen används när ett ärende behandlas av en länsstyrelse:

Fågelskådaren NN hittar ett bo med halvvuxna ungar av kungsörn. Boet ligger i en tall nedanför branten på ett större berg. Hen rapporterar detta till Artportalen och

Kartan visar ett verkligt exempel på hur rapporteringen av en spektakulär häckning kan se ut i Artportalen. Samtliga punkter på kartan är olika rapporter av exakt samma häckning. Fem skådare har rapporterat denna i Artportalen. Den exakta positionen är vid punkt A och en av personerna har rapporterat föredömligt här. En annan person har lagt punkten mitt i en större sjö (punkt B), två personer har rapporterat häckningen i närmaste tätort (punkt C) och ytterligare en person har lagt en punkt i kommunen (punkt D). Hade vi bara haft punkt B–D att gå på hade rapporterna varit oanvändbara till exempel vid en avverkningsanmälan.

Rapporter av kungsörn i Artportalen kan vara avgörande för att deras boplats ska kunna räddas från exploatering.

är särskilt noga med att rapportera det på rätt plats så att boet ska gå att återfinna. Med hjälp av GPS:en i telefonen noterar hen läget med 25 meters noggrannhet – vilket också är en lämplig noggrannhet för att rapportera ett bo på Artportalen.

När man rapporterar en skyddsklassad art med häckningskriterier döljs fyndet automatiskt i Artportalen, så att endast personer med särskild behörighet kan se det.

Ett par år senare vill ett företag starta

en bergtäkt vid berget nära örnboet. Under handläggningen gör tjänstepersonen på länsstyrelsen en sökning om några intressanta arter finns registrerade från området. Att det häckar kungsörn uppmärksammas och i det här fallet bidrar det till att täkten får avslag. Andra utfall hade också kunnat vara att man justerar den exakta platsen för täkten, var tillfartsvägarna ska vara och under vilka tider på året som brytning får ske.

Hade fågelskådaren NN inte

Exempel på ärenden där en rapport på Artportalen gör skillnad

- Vindkraft
- Avverkningsanmälningar
- Master
- Kabelgrävningar
- Ledningar
- Röjningar i ledningsgator
- Vägar och järnvägar
- Dispenser från biotopskyddet (alléer, stenmurar, åkerholmar, småvatten med mera)
- Täkter
- Dikningar
- Urval av områden till naturreservat
- Hur man sköter naturreservat och andra skyddade områden

FOTO: JOHN LARSEN

Duvhökshona. En observation av duvhök som rapporteras med häckningskriterier kommer att döljas i Artportalen så att det inte går att hitta exakt var paret häckar.

rapporterat boet är det tyvärr stor risk att kungsörnarna hade missats. Detsamma gäller om hen endast rapporterat det på en närbelägen existerande fågellokal med dålig noggrannhet, eftersom det då inte framgått tydligt att boet berördes av bergtåken. Om det inte framgått i rapporten att det var en häckning är det också risk att örnarna missats.

INTE SÄLLAN ÄR naturintresserade på besök inom olika skyddade områden för att få uppleva deras specifika artrikedom. Rapportering av fynd i Artportalen från dessa områden sker i regel från så kallade publika fågellokaler där noggrannheten är stor för att den ska täcka så mycket av området som möjligt. Det görs ofta i tron

att området redan är skyddat och att det inte spelar någon roll.

Det finns dock tillfällen när det kan vara motiverat att skapa en egen lokal med noggrann lägesangivelse även inom skyddade områden. Särskilt inom stora naturreservat där myndigheterna inte känner till allt.

Vi har några exempel där det varit viktigt att få in uppgifter om arters förekomst eller boplatser för att relativt snabbt kunna ta nödvändig hänsyn eller anpassa området för hotade arter.

Vid planering av naturvårdsbränningar är dessa uppgifter särskilt viktiga för att man ska kunna styra brandens utbredning för att undvika att elda upp boträd, bon eller viktiga skyddszoner kring dem.

FOTO: GÖRAN JOHANSSON

Tornuggla som rapporteras med häckningskriterier får den exakta positionen diffuserad.

Att få människor att röra sig rätt i skyddade områden genom planering av stigar, broar et cetera är också exempel där vi behöver detaljerade uppgifter om vissa arter.

Det finns också tillfällen då man avser att bilda nya skyddade områden, utöka skyddade områden eller revidera skötselplaner för skyddade områden där förekomst av vissa arter kan få stor betydelse för besluten. I ett av norrlandslänen fanns efter invasionen av vittryggig hackspett hösten 2015 ett par av dessa inom ett skyddat område. Området skulle utvidgas och skötselplanen revideras. Närvaron av paret hemlighölls till en början och man uppmanades att inte rapportera dessa i Artportalen. Paret rapporterades ändå, men uppgifterna kom länsstyrelsen tillhanda i ett mycket sent skede då möjligheten till anpassning för arten nästan inte var möjlig.

PÅ ARTPORTALEN DÖLJS fynd som man bedömer är känsliga, som häckningar av vissa rovfåglar, hackspettar och så vidare. Grundtanken är att så mycket som möjligt av fynduppgifter ska kunna visas helt fritt, men fynduppgifter för ett mindre antal arter där det finns ett hot ska inte visas öppet. ArtDatabanken och dess expertkommittéer har därför tagit fram en förteckning över dessa känsliga så kallade skyddsklassade arter. De främsta hoten som ligger till grund för skyddet är jakt/förföljelse, insamling eller störning/sli-

Skyddsklass	3	4	5
Diffusering	5 x 5 km	25 x 25 km	50 x 50 km

Beroende på skyddsklass är diffuseringsytan olika stor.

tage. För de skyddsklassade arterna anges vilken hotbild som finns mot dem, och med vilken precision artförekomsterna ska visas i Artportalen (så kallad diffusering). Skyddsklassningen innebär att fynduppgifter för våra mest känsliga arter döljs eller diffuseras för att skydda dem mot olika hot som kan uppstå om de visas öppet. De skyddsklassade arterna tilldelas en skyddsklass som motsvarar en viss diffusering när fynden visas i Artportalen. För en vanlig användare som inte kan se arter i skyddsklass 3–5 innebär det att förekomsten inte anges mer noggrant än i en ruta med den storlek som diffuseringsgraden anger. För berguv anges till exempel i vilken ruta om 25 x 25 kilometer som arten häckar.

Eftersom de skyddsklassade arterna ofta är särskilt viktiga att ta hänsyn till i prövningar eller samhällsplanering finns på varje länsstyrelse en eller några få personer som har behörighet att se även sådana rapporter. De tjänstepersoner som får den behörigheten är sådana som behöver uppgifterna i sitt arbete. Myndigheterna har som policy att hålla antalet sådana behörigheter så lågt som möjligt. Allt för att minimera risken att känsliga uppgifter sprids.

DET FINNS MYCKET FÅ exakta rapporter på häckningsplatser av rovfåglar och ugglor i Artportalen. Det är förstäligt att man tve-

Hur hanterar myndigheterna känslig information?

Fynduppgifter för skyddsklassade arter kan omfattas av sekretess enligt offentlighets- och sekretesslagen (2009:400), nedan kallad OSL. Vid förfrågan om fynduppgifter görs sekretessprövning enligt OSL. Den aktuella lagtexten lyder: "Sekretess gäller för uppgift om en djur- eller växtart som är i behov av skydd och som det finns ett intresse av att bevara i ett livskraftigt bestånd, om det kan antas att ett sådant bevarande av arten inom landet eller del av landet motverkas om uppgiften röjs". Sekretessprövningen görs alltid från fall till fall.

Uppgifter som omfattas av sekretess får inte röjas vare sig genom att allmän handling lämnas ut eller genom att de förs vidare muntligen eller på annat sätt. Denna tystnadsplikt gäller alla, oavsett hur de fått del av uppgifterna. För anställda gäller det även efter det att anställningen har upphört.

Det händer att handlingar som innehåller känslig information om fågelhäckningar begärs ut av allmänhet eller företag. I dessa fall maskeras dokumenten innan de lämnas ut och all information som anger exakta boplatser stryks.

I vissa fall kan myndigheterna tvingas att lämna ut uppgifter om skyddsklassade arter. Det handlar då om att den som är part i ett mål eller ett ärende har större rätt att få ut uppgifter som omfattas av sekretess än andra och detta kallas för partsinsyn. Oftast behöver inte exakta koordinater lämnas utan det kan räcka med uppgifter som till exempel "tre havsörnsrevir finns inom tre kilometer från den planerade vindkraftsparken". När skyddsklassat data lämnas ut på detta sätt görs det alltid med så kallade förbehåll. Sådana förbehåll kan vara:

- ▶ Handlingarna får endast användas i det aktuella ärendet.
- ▶ Handlingarna ska förvaras på sådant sätt att någon annan inte kan ta del av dem.
- ▶ De sekretessklassade artuppgifterna ska hanteras så att de inte sprids inom den egna organisationen, eller offentliggörs.
- ▶ Handlingen och kopior av den ska förstöras när konsulten utfört sitt uppdrag eller senast åååå-mm-dd.

Beslut med förbehåll ställs alltid till en eller några personer för att minska spridningen. Om förbehållen inte följs är det ett brott mot tystnadsplikten.

kar att rapportera dessa arter, man är helt enkelt orolig för att så känsliga uppgifter sprids. På några få länsstyrelser finns en person som får uppgifter från till exempel örngrupperna varje år och har egna system för att hantera dessa delikata data. Detta fungerar hyfsat så länge det gäller länsstyrelsens ärenden. Men alla ärenden hanteras inte av länsstyrelsen; kommuner, skogsstyrelser, de centrala verken med flera tar också beslut som i högsta grad kan påverka häckningsmiljön för skyddsvärda arter. Om den exakta koordinaten för boplatser finns i Artportalen kan man

ta hänsyn till arten. Vår bedömning är att man genom att rapportera exakta häckningsplatser räddar långt fler häckningar än man riskerar, och detta gäller även ugglor och rovfåglar. Det man inte känner till kan man heller inte ta hänsyn till.

DET ÄR BARA rapporter med häckningskriterier ("Obs i häcktid", "lämplig biotop" och uppåt) som är skyddsklassade. Om du själv är rapportör eller medobservatör kommer du att se fyndet.

Skyddsklass 5: fjällgås, fjälluggla, pilgrimsfalk, jaktfalk.

FOTO: TOMAS LUNDQUIST/N

FOTO: JOHN LARSEN

Jaktfalk som rapporterats med häckningskriterier är placerad i skyddsklass 5, som är den högsta skyddsklassen. Biätare är placerad i skyddsklass 4.

Svart stork som rapporteras med häckningskriterier är placerad i skyddsklass 4.

Skyddsklass 4: kungsörn, större skrikörn, berguv, svart stork, stäpphök, ängshök, blåkråka, vittryggig hackspett, havsörn, biätare, tornuggla.

Skyddsklass 3: duvhök, kungsfiskare, sädgås, jorduggla, fjällvråk, svartbent strandpipare, blå kärrhök, mellanspett, stenfalk, aftonfalk, lärkfalk, dubbelbeckasin, smålom, myrspov, brun glada, röd glada, fiskgjuse, bivråk, lappuggla, slaguggla, hökuggla, tjäder, härfågel.

VI HAR OVAN betonat hur viktigt det är att rapportera exakt position, särskilt för känsliga arter. Fynd med häckningskriterier skyddas i många fall automatiskt, men du kan också skydda fyndet själv.

Du kan skydda ditt fynd genom att rapportera lokalen som diffuserad (så kallad

obfuserad lokal). Då visas inte den exakta positionen. Detta görs genom att du skapar en ny lokal och anger diffusion.

Du kan också välja att skydda fyndet från publik visning under en tidperiod som du själv väljer. I första rutan på rapportformuläret fyller du i ett datum i rutan "Skydda t.o.m".

ENLIGT ARTSKYDDSFÖRORDNINGENS 4 § är samtliga vilda fågelarter fridlysta. Även om alla fågelarter i grunden omfattas av förordningen tillämpas inte detta utan någon form av separat prioritering av varje art. Hur man ser på de olika fågelarterna avgörs i regel av dess nationella bevarandestatus. Är en fågelart klassad till att vara nationellt hotad enligt den senaste rödlistan är det ofta skäl till att särskilda

bedömningar görs i samband med olika prövningar hos myndigheter. Vid vissa tillfällen räcker det att en art är nära hotad enligt rödlistan för att detta ska ske. Råder det ändå en viss osäkerhet kan den globala rödlistningen, fågeldirektivets bilaga 1 eller att arten har minskat betydande under en viss period göra att hänsyn i någon form kan bli aktuell för att inte påverka arten ytterligare negativt.

För att underlätta det praktiska artskyddsarbetet inom skogsbruket har vissa fågelarter pekats ut som nationellt prioriterade enligt ovan. Dessa återfinns i skogsvårdslagens bilaga 4.

Av samma anledning har man hos de flesta länsstyrelser tagit fram en regional lista över prioriterade fågelarter för hela landskapet. **4**